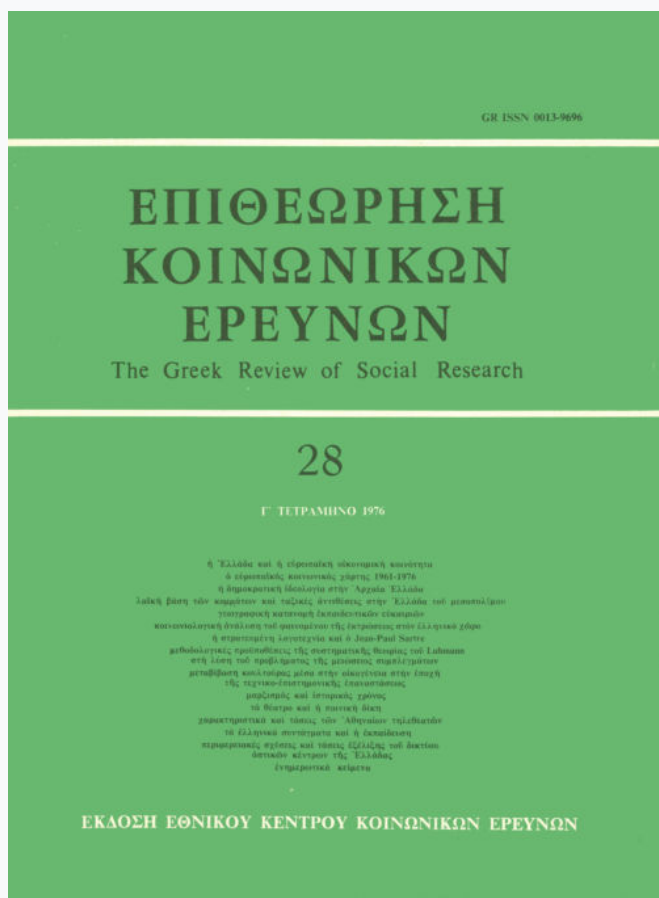

The Greek Review of Social Research

Vol 28 (1976)

28 Γ'

Χαρακτηριστικά και τάσεις των Αθηναίων τηλεθεατών: Συμπεράσματα από μια έρευνα

Γρηγόριος Χ. Γκιζέλης

doi: [10.12681/grsr.356](https://doi.org/10.12681/grsr.356)

Copyright © 1976, Γρηγόριος Χ. Γκιζέλης

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

To cite this article:

Γκιζέλης Γ. Χ. (1976). Χαρακτηριστικά και τάσεις των Αθηναίων τηλεθεατών: Συμπεράσματα από μια έρευνα. *The Greek Review of Social Research*, 28, 339–349. <https://doi.org/10.12681/grsr.356>

χαρακτηριστικά και τάσεις τῶν Ἀθηναίων τηλεθεατῶν

Συμπεράσματα ἀπὸ μιὰ ἔρευνα

τοῦ
Γρηγ. Χ. Γκιζέλη
Ph.D.

Ἡ ἐπικοινωνία σὰν στοιχείο βασικὸ γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας ἔχει προκαλέσει τὶς τελευταῖες δεκαετίες τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἐπιστημόνων ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὶς κοινωνικὲς ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὶς ἀνθρωπιστικὲς ἐπιστῆμες. Τὰ πορίσματα τῶν ἐρευνῶν ποὺ ἔγιναν ἰδίως ἀπὸ ἀνθρωπολόγους, ψυχολόγους καὶ κοινωνιολόγους, βοήθησαν στὴ δημιουργία τῆς ἐπικοινωνιολογίας, ἐνὸς ἰδιαίτερου κλάδου τῆς ἐπιστήμης, ποὺ ἡ βάση της εἶναι διεπιστημονική.

Ἡ μελέτη τῶν διαφορῶν μορφῶν τῆς ἀνθρώπινης ἐπικοινωνίας ἔγινε ἀναγκαία, ἀφ' ὅτου οἱ ἀπλὲς κοινωνίες ἄρχισαν νὰ παίρνουν τὸν τύπο καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς μαζικῆς κοινωνίας, ποὺ ὑπῆρξε ἡ γενεσιουργὸς αἰτία τῶν μέσων μαζικῆς ἐπικοινωνίας.

Γιὰ τὸ ρόλο ποὺ διαδραματίζει ὁ τύπος, τὸ ραδιόφωνο καὶ ὁ κινηματογράφος στὴν κοινωνία, ἔχουν γραφεῖ πολλά. Ἀπ' ὅλα ὅμως τὰ μέσα μαζικῆς ἐπικοινωνίας ἐκεῖνο ποὺ ἀποτελέσει ἀντικείμενο ἰδιαίτερης μελέτης γιὰ τὸν κοινωνικὸ τοῦ ρόλου εἶναι ἡ τηλεόραση, κι αὐτὸ ὄχι μόνο ἐπειδὴ παρουσιάζει εὐρὴ φάσμα χρήσεων, ἀλλὰ κυρίως ἐπειδὴ οἱ δυνατότητες ποὺ τῆς δίνουν τὰ τεχνολογικὰ ἐπιτεύγματα εἶναι πολλαπλές.

Τὸ μεγάλο ἐνδιαφέρον τῶν ἐιδικῶν ἐπιστημόνων γιὰ τὴ μελέτη τῆς τηλεόρασεως μπορεῖ νὰ ἀποδοθεῖ στὸ γεγονός ὅτι σὲ πολλὰς ἀνεπτυγμένες κοινωνίες οἱ ἄνθρωποι διαθέτουν μεγάλο μέρος ἀπ' τὸ χρόνο τους γιὰ νὰ παρακολουθοῦν τὰ προγράμματά της. Γιὰ παράδειγμα μπορεῖ νὰ ἀναφερθεῖ ἡ περίπτωση τῆς Ἀμερικῆς στὴν ὁποία, ὅπως ἔχει ὑπολογιστεῖ, κάθε ἄτομο φύλου ἄρσενικοῦ μεταξὺ τοῦ 2ου καὶ τοῦ 65ου χρόνου τῆς ἡλικίας του ἀφιερώνει ἐννέα χρόνια στὴν παρακολούθηση τῶν προγραμμάτων τῆς τηλεόρασεως.¹

Οἱ φοβερὲς ἐπιπτώσεις ἢ τὰ ἀγαθὰ ἀποτελέσματα ἀπὸ τὴ χρήση τοῦ μέσου ἔχουν διχάσει τοὺς ἐπιστήμονες σὲ ὑποστηρικτὲς καὶ σὲ ἀρνητὲς του. Ὑπάρχει ὅμως καὶ μιὰ τρίτη κατηγορία ἐπιστημόνων ποὺ ὑποστηρίζει ὅτι ἡ τηλεόραση εἶναι μέσο οὐδέτερο καὶ ὅτι ἡ «καλὴ» ἢ ἡ «κακὴ» φύση τῆς ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὶς προθέσεις αὐτοῦ ποὺ τὴν ἐλέγχει.

Σχετικὰ μὲ τὴν τηλεόραση καὶ τὶς ἐπιπτώσεις της, τὸ καλοκαίρι τοῦ 1972 τὸ Ἐθνικὸ Κέντρο Κοινωνικῶν Ἐρευνῶν ἀνέλαβε μιὰ ἔρευνα μὲ ἀντικείμενο μελέτης τοὺς Ἀθηναίους κατόχους καὶ μὴ κατόχους συσκευῶν τηλεόρασεως. Οἱ σχεδιαστὲς τῆς ἔρευνας, Michael Chernoff καὶ Lynn Anderson, ἐπειδὴ δὲν εἶχαν πληροφορίες σχετικὰ μὲ τὴν ἑλληνικὴ τηλεόραση, δὲν ἐπεδίωξαν νὰ ἐλέγξουν μιὰ σειρά ἀπὸ ὑποθέσεις ἀλλὰ νὰ συλλέξουν ὕλικό ἀπὸ τὸ ὅποιο

1. Nicholas Johnson, «Television and Violence: Perspectives and Proposals», *Mass Culture Revisited*, B. Rosenberg, D. M. White (eds.), New York, 1971, σ. 176.

θὰ διαφαινόταν ἡ οἰκονομικοκοινωνικὴ κατάστασι τῶν Ἀθηναίων τηλεθεατῶν κατόχων καὶ μὴ συσκευῶν τηλεοράσεως, ἡ στάσι τους ἔναντι τῶν τηλεοπτικῶν προγραμμάτων καθὼς ἐπίσης μερικὲς τηλεοπτικὲς συνήθειές τους.

Τὸ ἐρωτηματολόγιον ποὺ ἀπευθυνόταν στοὺς κατόχους περιεῖχε 47 ἐρωτήσεις, ἐνῶ αὐτὸ ποὺ ἀπευθυνόταν στοὺς μὴ κατόχους περιεῖχε 51. Ὁ σκοπὸς τῆς ἔρευνας, ποὺ ἀφοροῦσε τοὺς μὴ κατόχους, ἦταν νὰ χρησιμοποιηθεῖ ἡ ὁμάδα αὐτὴ σάν ὁμάδα ἐλέγχου. Τὸ περιεχόμενον ὁμῶς τῶν ἐρωτήσεων τῶν ἐρωτηματολογίων δὲν ἐξυπηρετοῦσε αὐτὸ τὸ σκοπὸ. Κάθε ἐπιστήμονας ἔχει βέβαια τὸ δικαίωμα νὰ ὀρίζει, ὅπως αὐτὸς νομίζει, τοὺς σκοποὺς τῆς μελέτης του ἢ τῆς ἔρευνάς του· ὥστόσο ἡ κριτικὴ εἶναι ἀναπόφευκτη, ὅταν χάνονται μοναδικὲς ἐυκαιρίες γιὰ νὰ προωθηθεῖ ἡ λύσι προβλημάτων ἰδιαίτερα σημαντικῶν γιὰ τὴν ἐπιστήμη. Στὴν περίπτωσι τῆς ἔρευνας γιὰ τοὺς Ἀθηναίους τηλεθεατὰς χάθηκε ἡ μοναδικὴ εὐκαιρία νὰ μελετηθοῦν οἱ τυχόν ἐπιπτώσεις τῆς τηλεοράσεως σὲ μιὰ κοινωνία ποὺ πρῶτὴ φορὰ γνῶριζε τὸ μέσο. Οἱ ἐρευνητὲς σ' ὅλο τὸν κόσμον ἀντιλήφθηκαν τὴν ἀξία αὐτοῦ τοῦ εἶδους τῆς ἔρευνας, ὅταν πιά τὸ μέσο εἶχε γίνει γνωστὸ οἷς κοινωνίες ποὺ μελετοῦσαν, ὁπότε ἦταν ἀδύνατη ἡ ἐξέτασι τῆς καταστάσεως πρὶν καὶ ἀμέσως μετὰ τὴν ἐμφάνισι τῆς τηλεοράσεως.

Ὁ καταρτισμὸς τῶν ἐρωτηματολογίων αὐτῆς τῆς ἔρευνας εἶχε ἀκόμη ἐνα σοβαρὸ μειονέκτημα. Συγκριμέναι, περιελάμβανε ἐρωτήσεις ποὺ ἀποσκοποῦσαν στὴ μέτρησι τῆς ἀκροαματικότητος ὀρισμένων ἐκπομπῶν, μολοντὶ ὁ κύριος στόχος τῆς ἦταν ἡ ἐξακρίβωσι τῶν τάσεων καὶ διαθέσεων τῶν τηλεθεατῶν, καί, ὅπως εἶναι γνωστὸ, ἡ ἐπεξεργασία γιὰ τὴν ἐκδοσι τῶν ἀποτελεσμάτων μιᾶς ἔρευνας ἀκροαματικότητος εἶναι διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν ἔρευνα τῆς κοινωνιολογικῆς θεωρήσεως.

Στὴν ἀδυναμία καταρτισμοῦ τοῦ ἐρωτηματολογίου πρέπει νὰ προστεθεῖ καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι παρουσιάστηκαν προβλήματα ἀνεπάρκειας τῶν ἐρωτήσεων ποὺ ἀναφέρονται στὶς τηλεοπτικὲς συνήθειες τῶν θεατῶν, ἐπειδὴ ἡ μέθοδος τῆς μιᾶς συνεντεύξεως γιὰ συμπλήρωσι ἐρωτηματολογίου δὲν παρέχει τὴ δυνατότητα τῆς ἀποτελεσμάτων ὅλων τῶν πιθανότητων. Ἰδιαίτερα σὲ ὅτι ἀφορᾷ συγκεκριμένα προγράμματα τηλεοράσεως, τὰ ὁποῖα παρακολουθεῖ τὸ κοινὸ, ἡ μέθοδος τῆς μιᾶς συνεντεύξεως παρουσιάζει δυσχέρειες στὴν ἐξαγωγή ἀσφαλῶν συμπερασμάτων.

Παρ' ὅλα τὰ μειονεκτήματα αὐτὰ καὶ παρ' ὅλο ὅτι οἱ συνθήκες τῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς ἔχουν ἀλλάξει, μερικὲς ἐνδιαφερόμενες πληροφορίες ποὺ συγκεντρώθηκαν ἀπὸ τὴν ἔρευνα ἰσχύουν ἀκόμη. Σ' αὐτὸ βοήθησε καὶ ἡ μέθοδος δειγματοληψίας ποὺ χρησιμοποιήθηκε. Βάσι τῆς μεθόδου αὐτῆς ἦταν τὸ φύλον καὶ ἡ ἡλικία. Γιὰ λόγους οἰκονομικοὺς καὶ κυρίως γιὰ ἐξοικονόμησι χρόνου,

τὸ ἀντιπροσωπευτικὸ δεῖγμα ὀρίστηκε σὲ 1.000 κατόχους καὶ 1.000 μὴ κατόχους συσκευῶν τηλεοράσεως.

Ὁ μέσος ὁρος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς πρωτεύουσας ἀνὰ οἰκοδομικὸ τετράγωνον προσδιορίστηκε σὲ 148 κατοίκους μὲ βάση τὸ δεῖγμα ποὺ προήλθε ἀπὸ πληθυσμὸ 400 οἰκοδομικῶν τετραγώνων ἀπὸ σύνολο 6.000 περίπου οἰκοδομικῶν τετραγώνων τῆς πόλεως. Ὁ πληθυσμὸς τῶν κατοικημένων οἰκοδομικῶν τετραγώνων περιλαμβάνει ἀπὸ 5 ἕως 100 κατοίκους.

Ἡ λήψι τοῦ δείγματος βασίστηκε στὰ στοιχεῖα τῆς γενικῆς ἀπογραφῆς τοῦ 1961 ἀπὸ τὰ δεδομένα τῆς ὁποίας δημιουργήθηκαν οἱ ἀκόλουθες κατηγορίες φύλου καὶ ἡλικίας κατὰ τὴν ἐξῆς ποσοστιαία ἀναλογία:

	Ἄνδρες	Γυναίκες
10 - 24 χρόνων	11,8	13,8
25 - 44 »	16,6	20,2
45 - 64 »	13,2	14,9
65 καὶ πάνω	3,9	5,5
Σύνολο	45,5	54,4

Ἡ ἔλλειψι προσφάτων στατιστικῶν στοιχείων κατὰ τὴν περίοδο τοῦ σχεδιασμοῦ τῆς ἔρευνας προκάλεσε δυσχέρειες στὸν προσδιορισμὸ τοῦ δείγματος. Ἡ ΕΕΥΕ διέθετε μόνον ἐνα μικρὸ τμήμα τῆς γενικῆς ἀπογραφῆς τοῦ 1971 ποὺ θὰ ὀλοκληρωνόταν τὸ φθινόπωρον τοῦ 1972, χωρὶς ἐγγυήσεις γιὰ τὸ εἶδος τῶν δεδομένων ποὺ ἐπρόκειτο νὰ χρησιμοποιηθοῦν.

Τὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὴ γενικὴ ἀπογραφὴ τοῦ 1961 δὲν ἦταν ἐπαρκῆ ὅχι μόνον ἐπειδὴ εἶχε περάσει μεγάλο χρονικὸ διάστημα, ἀλλὰ κυρίως ἐπειδὴ ἀναφέρονταν σ' ὀλόκληρη τὴν ἐπικράτειαν. Τὰ διαθέσιμα στοιχεῖα γιὰ τὸ Δῆμον Ἀθηναίων καὶ τὴ μείζονα περιοχὴ τῆς πρωτεύουσας ἦταν λίγα. Καὶ ἐπειδὴ ἡ περιοχὴ αὐτὴ δὲν ἀποτελοῦσε ἀντιπροσωπευτικὸ δεῖγμα ὀλόκληρης τῆς χώρας, οἱ σχεδιαστὲς τῆς ἔρευνας ἀπέκλεισαν τὴ χρῆσι στοιχείων σὲ ἐθνικὴ κλίμακα γιὰ τὴν περίπτωσι τῆς πρωτεύουσας. Γι' αὐτὸ ἀκολουθήθηκε μιὰ μέθοδος πολὺ συντηρητικὴ γιὰ τὴν ἀποφυγὴ σφαλμάτων· ἐλήφθησαν διηλαθὶ ὑπόψη οἱ ἐπικρατοῦσες στὴν Ἀθήναι εἰδικὲς συνθήκες καὶ ἡ διαφορά πυκνότητος τοῦ πληθυσμοῦ στὰ διάφορα σημεῖα τῆς πόλεως. Ἡ ἔλλειψι ὁμῶς σταθεροῦ μεγέθους ἀναφοράς γιὰ μέτρησι τῆς πυκνότητος τοῦ πληθυσμοῦ δὲν ἐπέτρεψε τὸν πλήρη ὑπολογισμὸ. Τὰ οἰκοδομικὰ τετράγωνα ποικίλλουν σὲ ἔκτασι καὶ ἀριθμὸ κατοίκων. Ἄλλα ἔχουν μεγάλο ἀριθμὸ κατοίκων γιὰτὶ εἶναι μεγάλα σὲ ἔκτασι χωρὶς νὰ εἶναι πυκνοκατοικημένα. Ἄλλα, μολοντὶ ἔχουν μικρὸ ἀριθμὸ κατοίκων, εἶναι παρ' ὅλα αὐτὰ πυκνοκατοικημένα.

Οἱ δυσχέρειες ἀντιμετωπίστηκαν μὲ τὴ λήψη δείγματος 5% ἀπὸ τὸν πληθυσμὸ κάθε τετραγώνου. Ἄν ληφθεῖ ὑπόψη τὸ μέγεθος τοῦ δείγματος ἀπὸ 1.000 τηλεθεατῆς σὲ κάθε κατηγορία (κατόχων καὶ μὴ) καὶ τὸ δείγμα 5% ἀπὸ τὸ μέσο ὄρο τῶν 148 κατοίκων κάθε οἰκοδομικοῦ τετραγώνου, γίνεται φανερό ὅτι τὸ μέσο τετράγωνο ἔδινε 7,5 περιπτώσεις. Τὸ σύνολο τοῦ δείγματος τῶν 1.000 τηλεθεατῶν, διαιρούμενο μὲ τὸ μέσο ὄρο τῶν περιπτώσεων κατὰ οἰκοδομικὸ τετράγωνο (7,5), ἀπέδειξε ὅτι ἔπρεπε νὰ περιληφθοῦν στὸ δείγμα 133 οἰκοδομικά τετράγωνα. Ἐπειδὴ ἡ Ἀθῆνα περιλάμβανε 6.000 οἰκοδομικά τετράγωνα, στὸ δείγμα ἔγινε ἐπιλογὴ τοῦ 47ου ἀπὸ ἰσάριθμα οἰκοδομικά τετράγωνα· δηλαδὴ, ἑνὸς τετραγώνου ἀνὰ 47 τετράγωνα. Σὲ ὁρισμένες περιπτώσεις δὲν περιλήφθηκε τὸ 47ο τετράγωνο, γιατί ἦταν χωρὶς πληθυσμὸ ἢ εἶχε μικρὸ πληθυσμὸ ἢ δὲν εἶχε στοιχειὰ μὴ θύσμου.

Μετά τὴν ἐπιλογὴ τῶν 133 οἰκοδομικῶν τετραγώνων ὁ ἐλεγχος ἀπέδειξε ὅτι τὸ 5% ἔδωσε 961 περιπτώσεις (πολὺ κοντὰ στὸν ἀριθμὸ ὁρόσημο 954), πράγμα τὸ ὁποῖο ἐπιβεβαίωσε τὴν ὁρθότητα τῆς μεθόδου ποὺ ἀκολουθήθηκε γιὰ τὸν ἐντοπισμὸ τοῦ δείγματος.

Ἡ συσχέτιση τῶν οἰκοδομικῶν τετραγώνων πρὸς τὰς κατηγορίες φύλου καὶ ἡλικίας ἀποτελέσει τὴ βάση τῆς διαδικασίας τῆς δειγματοληψίας. Γιὰ νὰ ἀντιμετωπιστοῦν οἱ τυχόν μεταβολὲς τοῦ πληθυσμοῦ ἀπὸ τὴν ἀπογραφὴ τοῦ 1961 σχετικὰ μὲ τὴ δομὴ τοῦ φύλου καὶ τῆς ἡλικίας, ἀποφασίστηκε ἡ αὐξηση τῆς ποσοστιαίας ἀναλογίας τοῦ δείγματος κατὰ 25% σὲ ὅλες τὰς κατηγορίες ἡλικιῶν καὶ φύλων, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ μικρότερη, ἢ ὁποία περιλάμβανε ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἡλικίας 65 χρόνων καὶ πάνω· αὕτῃ ἀντιπροσώπευε τὸ 3,9% τοῦ δείγματος.

Οἱ σχεδιαστὲς τῆς ἔρευνας ποὺ ἐπεδίωκαν μέγεθος δείγματος 1.000 περιπτώσεων, τὸ ἐπαύξησαν κατὰ 25% καὶ κατόρθωσαν νὰ φθάσουν στὸν ἀριθμὸ ὁρόσημο 954, χρησιμοποιώντας 30 περιπτώσεις στὴν κυψέλη τῶν ἀνδρῶν ἡλικίας 65 χρόνων καὶ πάνω. Ἡ κυψέλη αὕτῃ ὀνομάστηκε βασικὴ κυψέλη. Ἀπὸ τὴν κατανομὴ αὕτῃ διαμορφώθηκε ὁ ἀκόλουθος πίνακας:

	Ἄνδρες	Γυναῖκες
10 - 24 χρόνων	114	133
25 - 44 »	160	194
45 - 64 »	127	143
65 καὶ πάνω	30	53
Σύνολο	431	523

Χωρὶς τὴν αὐξηση τοῦ 25% ὁ πίνακας παρουσίαζε τὴν ἐξῆς κατανομή:

	Ἄνδρες	Γυναῖκες
10 - 24 χρόνων	91	106
25 - 44 »	128	155
45 - 64 »	101	115
65 καὶ πάνω	30	42
Σύνολο	350	418

Ἀπὸ τὴν ἔρευνα θὰ ἐπισημανθοῦν στὸ ἄρθρο αὐτὸ ὁρισμένα στοιχεῖα, ποὺ ὅπωςδήποτε ἰσχύουν καὶ σήμερα καὶ ποὺ μπορεῖ νὰ ἀποτελέσουν τὴ βάση γιὰ μελλοντικὲς ἔρευνες στὸν τομέα αὐτό.

συγκριτικὰ οἰκονομικά στοιχεῖα τῶν Ἀθηναίων κατόχων καὶ μὴ κατόχων συσκευῶν τηλεόρασεως

Ἡ σύγκριση ἀνάμεσα στοὺς κατόχους καὶ τοὺς μὴ κατόχους συσκευῶν τηλεόρασεως κατὰ τὸν πρῶτο καιρὸ τῆς ἐισόδου τῆς τηλεόρασεως στὴν κοινωνικὴ ζωὴ μιᾶς κοινότητος, ἐπιτρέπει τὴν ἐξαγωγή χρησίμων συμπερασμάτων γιὰ τὴ συμπεριφορὰ τῶν ἀνθρώπων.

Παλαιότερα, κυρίως στὴ δεκαετία τοῦ 1950, στὴν ἐποχὴ δηλαδὴ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἔρευνας τῆς τηλεόρασεως, οἱ ἐρευνητὲς ἐλάμβαναν ὑπόψη τὶς δύο ομάδες, κατόχων καὶ μὴ, καὶ ἀπέδιδαν στὴν ἐπίδραση τῆς τηλεόρασεως τὶς διαφορὰς ποὺ παρατηροῦσαν στὸν τρόπο ζωῆς καὶ τὴ συμπεριφορὰ τῶν ἀνθρώπων.¹

Σοβαρὸ μειονέκτημα στὴν περίπτωσή αὕτῃ ἦταν τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν λαμβάνονταν ὑπόψη προϋπάρχουσες βασικὲς διαφορὰς ἀνάμεσα στοὺς κατόχους καὶ μὴ. Αὐτὲς θὰ ἔδιναν κάποια ἐξήγηση γιὰ τὴ διάθεση τῶν ἀνθρώπων ἀπέναντι στὸ νέο μέσο ἐπικοινωνίας καὶ γιὰ τὸ «ποῖον» ἐκείνων ποὺ ἔσπευσαν νὰ ἀγοράσουν συσκευὴ τηλεόρασεως τὸν πρῶτο χρόνὸ τῆς ἐμφανισεῶς τῆς στὴν κοινότητα.

Τὸ «ποῖον» τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἀρνούνταν νὰ ἀγοράσουν συσκευὴ τηλεόρασεως, ὅταν αὕτῃ ἔχει διαδοθεῖ σ' ὅλες τὶς τάξεις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας, ἔχει ἐπίσης μεγάλῃ σημασία γιὰ τὴν ἔρευνα ἰδίως ἂν αὐτὸ συνδυασθεῖ μὲ μεταβλητὲς, ὅπως οἱ πολιτικὲς, θρησκευτικὲς κ.ἄ. πεποιθήσεις τῆς ομάδας αὐτῆς τῶν ἀνθρώπων, ὁ βαθμὸς συμμετοχῆς τοὺς στὴν κοινωνικὴ ζωὴ, κτλ.

Κατὰ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς εἰσόδου τῆς σὲ μιὰ κοινότητα ἡ τηλεόραση ἦταν «ἐμβλημα» τῆς ὑψηλῆς κοινωνικῆς θέσεως τοῦ κατόχου τῆς. Καὶ γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ ἀκριβὲς παρατηρήθηκε σὲ ὁρισμένες κοινωνίες τὸ φαινόμενο νὰ προμηθεύονται οἱ πτωχὲς κοινωνικὲς ομάδες συσκευὲς τηλεόρασεως κατὰ τὴν πρώτη ἀκόμη περίοδο τῆς εἰσόδου τοῦ μέσου στὴν κοινωνία τοὺς μοιλονότι στεροῦντο ἄλλων βα-

1. William A. Belson, *The Impact of Television*, London, 1968, σ. 242.

σικὼν ἀγαθῶν.¹ Σὲ ὁρισμένες μάλιστα περιπτώσεις τοποθετεῖτο ἡ κεραία στὴ στέγη τοῦ σπιτιοῦ πρὶν ἀγορασθεῖ ἡ συσκευή.² Γενικά ὁμως ἡ οἰκονομικὴ κατάσταση τῆς οἰκογένειας στὶς περισσότερες περιπτώσεις ἔχει ἐπηρεάσει τὴν ἀπόφαση τῶν μελῶν τῆς νὰ ἀγοράσουν ἢ ὄχι συσκευὴ τηλεοράσεως.³

Στὴν περίπτωση τῆς Ἑλλάδας, ἡ σύγκριση οἰκονομικῶν δεδομένων ἀνάμεσα στοὺς κατόχους καὶ μὴ θὰ μπορούσε νὰ ἐπαληθεύσει ἢ νὰ καταρρίψει ἓνα ἀρκετὰ διαδεδομένο μῦθο: ὅτι οἱ πτωχοὶ ὅσο καὶ νὰ στεροῦνται πολλὰ ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα ἀγαθὰ, πρῶτοι ἔσπευσαν νὰ ἀγοράσουν τηλεόραση.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1. Μηνιαῖο εἰσόδημα νοικοκυριῶν τοῦ δείγματος

Ἔγος εἰσοδήματος	Ἀριθμὸς τηλεθεατῶν κατόχων	%	Ἀριθμὸς τηλεθεατῶν μὴ κατόχων	%
Κάτω τῶν 1500 δρχ.	5	0,6	19	2,2
1.501 - 3.000	37	4,2	127	14,4
3.001 - 5.000	147	16,7	203	23,1
5.001 - 7.000	187	21,2	208	23,6
7.001 - 10.000	232	26,3	154	17,5
10.001 - 20.000	223	25,3	147	16,7
20.001 καὶ ἄνω	50	5,7	22	2,5
χωρὶς ἀπάντηση	80	ἐλλείπει	81	ἐλλείπει
	961	100,0*	961	100,0*

* Τὸ ποσοστὸ ἀναφέρεται στὸν πραγματικὸ ἀριθμὸ ὧν ἀπάντησαν.

Ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸν πίνακα 1, στὴν κατηγορία τῶν κατόχων, ὅσοι ἔχουν εἰσόδημα μεγαλύτερο ἀπὸ 7.000 μηνιαῖος ὑπερτεροῦν σὲ ποσοστὸ (57,3%) ἀπὸ ἐκεῖνους τῶν ὁποίων τὰ εἰσοδήματα εἶναι κάτω τῶν 7.000 μηνιαῖος (42,7%). Ἀντίθετα, στὴν κατηγορία τῶν μὴ κατόχων, ὅσοι ἔχουν εἰσόδημα κάτω τῶν 7.000 μηνιαῖος ὑπερτεροῦν σημαντικά (63,3%) ἀπὸ ἐκεῖνους πὺλ ὑπερβαίνουν αὐτὸ τὸ ποσὸ (36,7%).

Ἀπὸ τὴ σύγκριση τῶν ποσοστῶν τῶν δύο κατηγοριῶν προκύπτει ὅτι στὰ χαμηλὰ εἰσοδήματα (ἔως 5.000) οἱ κάτοχοι εἶναι πολλὴ λιγότεροι (21,5%) ἀπὸ τοὺς μὴ κατόχους (39,7%). Ἡ διαφορά ἀνάμεσα στὶς δύο κατηγορίες μειώνεται στὸ ἐπίπεδο 5.001-7.000. Ἀπὸ τὸ ὅπως ὁμως τοῦ μηνιαίου εἰσοδήματος τῶν 7.001 καὶ πάνω, ἡ σειρά ἀντιστρέφεται καὶ οἱ κάτοχοι ὑπερτεροῦν κατὰ πολλὰς μοῦδες (57,3%) τῶν μὴ κατόχων.

1. Leo Bogart, «Audience», *International Encyclopedia of the Social Sciences*, τ. 3, σ. 72· Reo M. Christenson, Robert O. McWilliams, *Voice of the People: Readings in Public Opinion and Propaganda*, New York, 1967, σ. 159.
2. Melvin L. DeFleur, *Theories of Mass Communication*, New York, 1970, σ. 69-70.
3. Leo Bogart, *The Age of Television*, New York, 1972, σ. 13· William Belson, *The Impact of Television*, σ. 220· Delruell-Vosswinkel, Nicole et Coenen Jacques, *Télévision et famille en milieu urbain*, Bruxelles, 1965, σ. 17.

Ὅπως ἀποδείχθηκε ἀπὸ τὴν ἔρευνα σχετικὰ μὲ τὸ μηνιαῖο εἰσόδημα τοῦ νοικοκυριοῦ, ὅσοι ἔσπευσαν νὰ ἀγοράσουν ΤV τὰ πρῶτα χρόνια τῆς εἰσοδῶν τῆς στὴν ἀθηναϊκὴ ζωὴ εἶχαν κάποια οἰκονομικὴ ἄνεση. Αὐτὸ μπορεῖ νὰ διαπιστωθεῖ καὶ ἀπὸ ὁρισμένα τεκμήρια, ὅπως τὰ ηλεκτρικὰ εἶδη οἰκιακῆς χρήσεως καὶ τὸ αὐτοκίνητο ἢ μοτοσακὸ πὺλ τυχὼν διέθεταν.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.1. Εἶδη οἰκιακῆς χρήσεως στὰ νοικοκυριά τοῦ δείγματος

Εἶδος	Κάτοχοι	Μὴ κάτοχοι
ἡλεκτρικὸ σίδερο	956 (99,5%)	918 (95,6%)
ἡλεκτρικὸ ψυγεῖο	953 (99,2%)	846 (88,0%)
ραδιόφωνο ἢ τρανζίστορ	936 (97,4%)	920 (95,8%)
ἡλεκτρικὴ κουζίνα μὲ φούρνο	844 (87,8%)	602 (62,7%)
πλυντήριο ρούχων	588 (61,2%)	306 (31,9%)
ἡλεκτρικὴ ξυριστικὴ μηχανὴ	450 (46,8%)	308 (32,1%)
ἡλεκτρικὸ μίξερ	365 (38,0%)	230 (24,0%)
ἡλεκτρικὴ σκούπα	327 (34,0%)	161 (16,8%)
σεσσανῶρ-στεγνωτήρας μαλλιῶν	127 (13,2%)	212 (22,1%)
ἡλεκτρικὸ ρολοὶ	341 (35,4%)	80 (8,3%)
στεγνωτήρας ρούχων	127 (13,2%)	50 (5,2%)
πλυντήριο πιάτων	38 (4,0%)	17 (1,8%)

Ἀπὸ τὸν πίνακα 1.1 γίνεται φανερό ὅτι οἱ κάτοχοι συσκευῶν τηλεοράσεως ὑπερτεροῦν καὶ ὡς πρὸς τὴν κατοχὴ εἰδῶν οἰκιακῆς χρήσεως καὶ ἰδίως τῶν χαρακτηριζομένων ὡς πολυτελῶν. Αὐτὸ εἶναι ἓνα ἀκόμη ἐνισχυτικὸ στοιχεῖο τῆς ἀπόψεως ὅτι οἱ κάτοχοι παρουσιάζουν οἰκονομικὴ εὐρωστία σὲ σύγκριση μὲ τοὺς μὴ κατόχους.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.2. Αὐτοκίνητα ἢ μοτοσακὸ στὰ νοικοκυριά τοῦ δείγματος

	Κάτοχοι	Μὴ κάτοχοι
οὔτε τὸ ἓνα, οὔτε τὸ ἄλλο	553 (57,6%)	763 (79,7%)
αὐτοκίνητο μόνον	365 (38,0%)	171 (17,9%)
μοτοσακὸ μόνον	34 (3,5%)	18 (1,9%)
καὶ τὰ δύο	8 (0,8%)	5 (0,5%)
χωρὶς ἀπάντηση	1	4
Σύνολο	961 (99,9%) ¹	961 (100,0%) ¹

1. Τὸ ποσοστὸ ἀναφέρεται σὲ 960 καὶ 957 περιπτώσεις ἀντιστοίχως.

Ἐφ' ὅσον τὰ ιδιόκτητα μηχανοκίνητα μέσα συγκοινωνίας (ἰδίως τὸ αὐτοκίνητο) θεωροῦνται στὴν Ἑλλάδα εἶδη πολυτελείας καὶ ἐπομένως τεκμήρια οἰκονομικῆς ἀνέσεως, ἡ ὑπεροχὴ τῶν κατόχων (42,3%) σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο ἔναντι τῶν μὴ (20,3%) εἶναι μὰ ἀκόμη ἀποδείξει ὅτι οἱ κάτοχοι συσκευῶν τηλεοράσεως, κατὰ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς ἐμφανισθεῖς τῆς στὴν κοινωνία τῆς Ἀθήνας, ἦταν οἰκονομικὰ ἰσχυρότεροι ἀπὸ τοὺς μὴ κατόχους.

"Όπως απέδειξε η έρευνα αυτή, η TV πρωτομπήκε στα οικονομικώς εύροστα αθηναϊκά νοικοκυριά. 'Η διαπίστωση αυτή διαψεύδει τὸ μύθο ότι οἱ πτωχοὶ προτιμοῦν νὰ μὴ φᾶνε, ἀλλὰ νὰ ἀγοράσουν TV.

οἱ προτιμήσεις τῶν 'Αθηναίων τηλεθεατῶν γιὰ τὶς κατηγορίες (εἴδη) προγραμμάτων

Οἱ τυχόν διαφορὲς στὶς προτιμήσεις κατόχων καὶ μὴ γιὰ τὶς διαφορὲς κατηγορίες (εἴδη) προγραμμάτων μπορεῖ νὰ ὀδηγήσουν στὴν ἐξαγωγή ἐνδιαφερόντων συμπερασμάτων σχετικὰ μὲ τὴν πιθανὴ ἐπίδραση τῆς τηλεδράσεως στοὺς 'Αθηναίους τηλεθεατῆς.

Ὁ χαρακτηρισμὸς μιᾶς κινηματογραφικῆς ταινίας ἢ ἐνὸς προγράμματος τηλεδράσεως μὲ μιὰ συγκεκριμένη ὀνομασία, ὅπως π.χ. ἀστυνομικὸ, μουσικὸ κτλ., δείχνει ὅτι τὸ πρόγραμμα αὐτὸ ἢ ἡ ταινία ἔχει ταξινομηθεῖ σὲ μιὰ ὑπάρχουσα ἥδη κατηγορία τοῦ γνωστικοῦ συστήματος τῶν ἀνθρώπων.

Τὰ χαρακτηριστικὰ δομικὰ στοιχεῖα κάθε κατηγορίας συνθέτουν τὴ μορφή της, ἢ ὁποία μεταφέρει στοὺς ἀνθρώπους κάποια βασικὴ πληροφορία κατανοητὴ ἀπὸ ἐκείνους πού ἔχουν ἥδη φθάσει στὸ ἐπίπεδο κατανοήσεως αὐτῆς τῆς μορφῆς. 'Η συγκεκριμένη μορφή γεννᾷ ὀρισμένα συναισθήματα καὶ προετοιμάζει κατ'ἀλλήλη τὸ ἄτομο γιὰ νὰ πάρει τὴ στάση πού πρέπει. Ὁ χαρακτηρισμὸς ἐνὸς ἔργου π.χ. ὡς ἀστυνομικοῦ ἢ κωμωδίας ἢ γουέστερν δημιουργεῖ διάφορα «κατ' εἶδος» συναισθήματα καὶ διαφορετικὴ διάθεση ἀντιμετωπίσεώς του ἀπὸ τὸ ἄτομο πού, ἀνάλογα μὲ τὴν περίπτωσι, προετοιμάζει τὸν κατ'ἀλλήλη μηχανισμό ἄμυνας ἀλλὰ, γενικότερα, καὶ ἐπικοινωνίας.

Τὸ εἰδικὸ κοινωνικὸ σύστημα στὸ ὁποῖο τὸ ἄτομο ἀνῆκει, ἢ προϋπάρχουσα ἐμπειρία ἀλλὰ καὶ οἱ ὑπάρχουσες ἀνάγκες του ἐπηρεάζουν τὴν κλίμακα τῶν προτιμήσεών του γιὰ τὰ τηλεοπτικὰ εἴδη (κατηγορίες) προγραμμάτων.

Οἱ προτιμήσεις δὲν συμπίπτουν κατ' ἀνάγκη μὲ τὴν πραγματικὴ συνήθεια τῶν τηλεθεατῶν νὰ παρακολουθοῦν τὰ εἰδικὰ προγράμματα πού κατατάσσονται σὲ κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς προτιμώμενες κατηγορίες (εἴδη προγραμμάτων). Πολλὲς ἔρευνες ἔχουν ἀποδείξει ὅτι τὶς περισσότερες φορὲς ὑπάρχουν διαφορὲς ἀνάμεσα σὲ ἐκεῖνα πού οἱ ἐρωτώμενοι λένε ὅτι προτιμοῦν νὰ βλέπουν καὶ σὲ ὅσα πράγματι βλέπουν.

Οἱ διαφορὲς ὀφείλονται σὲ πολλοὺς λόγους, ὅπως π.χ. στὴν ἐλξη πού ἀσκεῖ στοὺς τηλεθεατῆς ἓνα εἰδικὸ πρόγραμμα, στὴν ὥρα παρουσιάσεώς του κτλ. Οἱ διαφορὲς μποροῦν νὰ ἀποδοθοῦν καὶ στὸν τρόπο ταξινομήσεως τῶν εἰδῶν προγραμμάτων, ὅπως αὐτὰ προβάλλονται ἀπὸ τὸν ἐρευνητὴ στὸν ἐρωτώμενο τηλεθεατῆ. Αὐτὸ βέβαια εἶναι ἓνα γενικότερο πρόβλημα πού δημιουργεῖται μερικῶς ἀπὸ

τὴ μέθοδο τῆς ἔρευνας μὲ ἐρωτηματολόγιο. Οἱ κατηγορίες πού χρησιμοποιεῖ ὁ ἐρευνητὴς στὸ ἐρωτηματολόγιο δὲν συμπίπτουν πάντοτε μὲ τὶς κατηγορίες πού ἔχουν σχηματιστεῖ στὸ νοῦ τῶν τηλεθεατῶν. Ἀλλεπάλληλες ἔρευνες γιὰ νὰ διορθωθοῦν τὰ σφάλματα καὶ γιὰ νὰ ἀνευρεθεῖ τὸ καλὺτερο δυνατό πλαίσιο κατηγοριῶν ταξινομήσεως, εἶναι δαπανηρὲς ἀλλὰ καὶ δύσκολες στὴν περίπτωση πού τὸ δείγμα λαμβάνεται τυχαῖα ἀπὸ μεγάλου πληθυσμοῦ.

Στὴ συγκεκριμένη ἔρευνα τῶν 'Αθηναίων τηλεθεατῶν οἱ προτιμήσεις τῶν κατόχων καὶ τῶν μὴ κατόχων συσκευῶν TV παρουσιάζονται στοὺς πίνακες 2 καὶ 2.1.

Οἱ πίνακες δείχνουν τὶς προτιμήσεις τοῦ τηλεοπτικοῦ κοινοῦ κατόχων καὶ μὴ κατόχων συσκευῶν τηλεδράσεως γιὰ ὀρισμένα εἴδη (κατηγορίες) τηλεοπτικῶν προγραμμάτων. Ὁ ἐρωτώμενος εἶχε τὴν εὐχέρεια νὰ συγκεκριμενοποιήσει τὴν προτίμησή του χρησιμοποιώντας μιὰ κλίμακα μὲ τρεῖς βαθμίδες «ἀρέσει-ἐν μέρει-δὲν ἀρέσει».

Ἡ σειρά προτιμήσεως τῶν κατόχων (πίνακας 2) μὲ πρῶτα τὰ θεατρικὰ καὶ τὶς κωμωδίες καὶ τελευταῖα τὰ προγράμματα κλασικῆς μουσικῆς καὶ τὰ παιδικὰ, ὅπως διαμορφώθηκε στὴ στήλη «ἀρέσει», παρουσιάζει μιὰ μικρὴ ἀλλαγὴ στὴ στήλη τῶν μέσων ὁρῶν. Οἱ μέσοι ὁροὶ ἔχουν ὑπολογιστεῖ μὲ βάση μιὰ κλίμακα ἀπὸ τὸ 0 (δὲν ἀρέσει) μέχρι τὸ δέκα (ἀρέσει). Σύμφωνα μὲ τὴν ἀλλαγὴ αὐτὴ τὰ ἐπιστημονικὰ προγράμματα παραχωροῦν τὴ θέση τους στὰ προγράμματα ἐλαφρὰς μουσικῆς-ἐπιθεωρήσεων. Τὰ θεατρικὰ βρίσκονται στὴν πρώτη σειρά προτιμήσεως τῶν Ἀγγλων, Ἀμερικανῶν καὶ Γάλλων¹ τηλεθεατῶν.

Οἱ μὴ κάτοχοι συσκευῶν TV τηλεθεατῆς συμπίπτουν βασικὰ στὶς προτιμήσεις τους μὲ τοὺς κατόχους στὰ τέσσερα πρῶτα καὶ στὰ τέσσερα τελευταῖα εἴδη προγραμμάτων. Ἡ ταῦτιση αὐτὴ τῶν ἀπόψεων ἴσως ὀφείλεται στὸ γεγονός ὅτι τὰ μὲν πρῶτα εἴδη ἀπευθύνονται σὲ περισσότερες ὁμάδες τηλεθεατῶν, ἐνῶ τὰ τελευταῖα εἶναι ἐιδικὲς κατηγορίες ἀτόμων. Διαφορὲς στὶς προτιμήσεις ἀνάμεσα στοὺς κατόχους καὶ μὴ, στὴ στήλη «ἀρέσει», παρουσιάζει ἡ μέση ὁμάδα τῶν εἰδῶν προγραμμάτων. Αὐτὸ ἀπὸ μιὰ ἀποψη μπορεῖ νὰ ἀποδοθεῖ στὸ ὅτι τὰ εἴδη αὐτὰ εἶναι πιὸ δύσκολο νὰ ταξινομηθοῦν σὲ ὀρισμένες κατηγορίες, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν τὴν εὐρύτητα τῶν πρῶτων οὔτε καὶ τὰ αὐστηρὰ ὀριζὰ πλάισια τῆς τελευταίας ὁμάδας. Οἱ μὴ κάτοχοι εἶναι εὐκαιριοὶ τηλεθεατῆς καὶ ἐπομένως δὲν ἔχουν τὴ δυνατότητα νὰ συλλάβουν ἐντελῶς τὸ πλαίσιο στὸ ὁποῖο κατατάσσονται τὰ εἴδη προγραμμάτων.

¹ Ἀρκετὲς ἀλλαγὲς στὴ σειρά κατατάξεως τοῦ προ-

1. Gary Steiner, *The People Look at Television*, New York, 1963· BBC, *The Public and the Programmes*, London, 1959.

2. M. Soffre Dumajedier, Aline Ripert, «Télévision et Loisirs» στὸ *La Télévision*, XXVIII semaine sociale universitaire du 21 au 26 mars 1960, Bruxelles.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2. Προτιμήσεις Ἀθηναίων τηλεθεατῶν σὲ συγκεκριμένο εἶδος τηλεοπτικῶν προγραμμάτων

Κάτοχοι

Εἶδος προγράμματος	Βαθμὸς προτιμήσεως			Ἀριθμὸς περιπτώσεων	— X
	Ἀρέσει	Ἐν μέρει	Δὲν ἀρέσει		
1. Θεατρικά	717	138	104	959	8,2
2. Κωμωδίες	687	152	118	957	7,9
3. Ἀστυνομικά	660	144	154	958	7,6
4. Μορφωτικά	650	148	160	958	7,5
5. Ταινίες μεγάλου μήκους	640	160	158	958	7,5
6. Εἰδήσεις - Σχόλια	632	140	185	957	7,3
7. Ἐπιστημονικά	591	161	206	958	7,0
8. Ἐλαφρά μουσική - Ἐπιθεώρηση	586	205	165	956	7,2
9. Πολεμικά	579	146	233	958	6,8
10. Σπὸρ	562	159	237	958	6,7
11. Γουέστερνεζ	527	164	268	959	6,3
12. Γενικὲς πληροφορίες - ντοκυμανταίρ	487	244	227	958	6,3
13. Ἐκπομπὲς «Κουίζ» - Παιχνίδια	478	229	251	958	6,2
14. Γιὰ τὴ γυναῖκα	388	122	450	960	4,7
15. Κλασικὴ μουσικὴ	309	169	481	959	4,1
16. Παιδικά	286	156	516	958	3,8

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.1. Προτιμήσεις Ἀθηναίων τηλεθεατῶν σὲ συγκεκριμένο εἶδος τηλεοπτικῶν προγραμμάτων

Μὴ κάτοχοι

Εἶδος προγράμματος	Βαθμὸς προτιμήσεως			Ἀριθμὸς* περιπτώσεων	— X
	Ἀρέσει	Ἐν μέρει	Δὲν ἀρέσει		
1. Θεατρικά	544	92	69	705	8,3
2. Κωμωδίες	500	152	104	706	7,8
3. Μορφωτικά	476	95	134	705	7,4
4. Ἀστυνομικά	460	104	144	708	7,2
5. Σπὸρ	442	96	171	709	6,9
6. Ἐλαφρά μουσική - Ἐπιθεώρηση	434	129	144	707	7,0
7. Πολεμικά	424	86	198	708	6,6
8. Εἰδήσεις - Σχόλια	421	135	151	707	6,9
9. Ἐπιστημονικά	417	130	159	706	6,8
10. Ταινίες μεγάλου μήκους	412	118	175	705	6,7
11. Γενικὲς πληροφορίες - ντοκυμανταίρ	341	174	189	704	6,0
12. Γουέστερνεζ	335	104	267	706	5,5
13. Κουίζ - Παιχνίδια	328	157	218	703	5,8
14. Γιὰ τὴ γυναῖκα	280	64	359	703	4,4
15. Κλασικὴ μουσικὴ	266	106	333	705	4,5
16. Παιδικά	198	110	397	705	3,6

* Ὅσοι δῶσαν ὅτι δὲν παρακολουθοῦν TV ἐξαιρέθηκαν ἀπὸ τὸν ἀρχικὸ πληθυσμὸ τοῦ δείγματος.

γράμματος παρατηροῦνται στὴ στήλη τῶν μέσων ὁρῶν τῶν μὴ κατόχων. Οἱ περισσότερες ἀπ' αὐτὲς παρατηροῦνται στὴ μέση ὁμάδα. Μὲ τὶς ἀλλαγὲς (διορθώσεις) αὐτὲς ὁ πίνακας τῶν μὴ κατόχων πλησιάζει περισσότερο τὸν πίνακα τῶν κατόχων.

Οἱ ὁμοιότητες αὐτὲς μπορεῖ νὰ οδηγήσουν στὸ συμπέρασμα ὅτι, τουλάχιστον ἕως τὸ χρονοῦ ποῦ ἔγινε ἡ ἔρευνα, ἡ τηλεόραση δὲν εἶχε προλάβει νὰ ἀλλάξει τὸ λογικοαισθητικὸ σύστημα τῶν Ἀθηναίων, τὸ ὁποῖο εἶχε διαμορφωθεῖ ἀπὸ ἄλλους φορεῖς,

κυρίως τὸν κινηματογράφο. Μιὰ μελλοντικὴ ἔρευνα ἴσως οδηγήσει σὲ πιὸ σαφὴ συμπεράσματα ἐφ' ὅσον θὰ ὑπάρχει μιὰ βάση συγκρίσεως.

Πρὸς τὸ παρὸν πολὺ πιὸ ἐνδιαφέροντα εἶναι τὰ συμπεράσματα ἀπὸ τὴ σύγκριση τῶν προτιμήσεων τῶν εἰδῶν προγραμμάτων μὲ τὶς πραγματικὲς τηλεοπτικὲς συνήθειες, ἰδίως στὸν τομέα τῆς ἀκαταλληλότητος προγραμμάτων γιὰ παιδιὰ. Αὐτὸ εἶναι πάντα ἓνα καυτὸ θέμα ποῦ ἐνδιαφέρει τὴν κοινωνία στὸ σύνολό της.

προγράμματα ακατάλληλα για παιδιά

Ένα τηλεοπτικό πρόγραμμα που θεωρείται ακατάλληλο, δεν δημιουργεί, με τη διατήρησή του σ' ένα τηλεοπτικό σταθμό, προβλήματα σοβαρά σε μία κοινωνία στην οποία το λογικοαισθητικό σύστημα έχει επικρατήσει, όπως είναι η περίπτωση του λογικοαισθητικού συστήματος των ενηλίκων.

Πολλές φορές οι αντιδράσεις για ένα πρόγραμμα που δεν ικανοποιεί τα λογικοαισθητικά κριτήρια μιας ομάδας, ή οποία δεν συμφωνεί με τους κανόνες του πολιτισμικού συστήματος της ευρύτερης κοινωνίας, έχουν ως αποτέλεσμα το «κόψιμο» του προγράμματος αυτού. Συχνά όμως οι αντιδράσεις αυτές αγνοούνται ολοσχερώς.

Πρόβλημα σοβαρό δημιουργείται για το κοινωνικό σύστημα, όταν υπάρχει η γνώμη ότι όρισμένα προγράμματα επηρεάζουν εκείνη την ομάδα της κοινωνίας που βρίσκεται στο στάδιο της κοινωνικοποίησης, δηλαδή τα παιδιά. Το θέμα της κοινωνικοποίησης των νέων, με την έννοια της εισόδου τους στον κόσμο στον οποίο οι ενήλικοι κυριαρχούν, έχει τις ρίζες του στον τρόπο που οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται την ιεράρχηση της κοινωνίας τους. Οι επιστήμονες κατέγραψαν τις αντιδράσεις των ανθρώπων που δημιουργήσαν παραδόσεις και τελετουργικό, μέσα από το οποίο διέρχονται τα μέλη της κοινωνίας κατά τη διαδικασία της κοινωνικοποίησής τους, δηλαδή της εκμάθησής των κανόνων που τη διέπουν.

Τόσο οι παραδόσεις όσο και το τελετουργικό θεωρούνται από τους ανθρώπους ως μέσα διατήρησης και μεταδόσεως από τη μία γενιά στην άλλη των βασικών αρχών γνώσεως, κατανόησης και αντίληψης της κοινωνίας τους.

Η αντίδραση του κοινού προς κάθε τι που θεωρείται εμπόδιο στη διαδικασία κοινωνικοποίησης των νέων μελών της κοινωνίας, σύμφωνα με τις αρχές της, είναι συνήθως μεγάλη. Κατά καιρούς οι ενήλικοι απέδωσαν τη συμπεριφορά των νέων, που άποκλίνει από τους παραδεκτούς κανόνες, στην κακή επίδραση όρισμένων βιβλίων, περιοδικών, εφημερίδων, του κινηματογράφου και τελευταία της τηλεόρασης. Σ' αυτή τη συμπεριφορά διαβλέπει κανείς μία προσπάθεια μεταβίβασης, με την εραυμογή της ρητορικής του «αποδιοπομπαίου τράγου», σε άλλους παράγοντες των ευθυνών των γονέων.

Την ανησυχία αυτή των ενηλίκων έχουν εκφράσει γονείς με τους συλλόγους τους ή και μεμονωμένα άτομα, παιδαγωγοί, εκκλησιαστικοί παράγοντες κτλ., που θεωρούν επιβλαβή κυρίως τα προγράμματα με σκηνές βίας και σέξ.

Το καυτό αυτό κοινωνικό πρόβλημα άπασχόλησε και τους «κατ' έξοχον» μελετητές των κοινωνικών προβλημάτων, τους κοινωνικούς επιστήμονες διαφόρων ειδικοτήτων. Το βασικό θέμα της έρευνάς τους

είναι οι τυχόν επιδράσεις των προγραμμάτων, που περιλαμβάνουν σκηνές βίας, στον ψυχικό κόσμο των παιδιών και ή δημιουργία προτύπων συμπεριφοράς.

Οι θεωρητικές απόψεις, οι εμπειρικές έρευνες και οι εργαστηριακές εργασίες με θέμα την επίδραση των προγραμμάτων αυτών, ανεξάρτητα από την όρισμένη υπόθεση που προσπαθούν να ελέγξουν, κατατάσσονται σε μία από τις δύο κατηγορίες: I άποδοχή της επιδράσεως, II άμφιβολίες για τη δυνατότητα επιδράσεως. Η αλήθεια, όπως φαίνεται, βρίσκεται ανάμεσα στις δύο αυτές απόψεις.¹ Η διαπίστωση αυτή έγινε πρόσφατα με μία σειρά ερευνών που κόστισαν ένα εκατομμύριο δολάρια και των οποίων τα συνοπτικά συμπεράσματα ανακοινώθηκαν το 1972. Η έπιστημονική επιτροπή που είχε την εποπτεία του όλου έργου δεν μπόρεσε να καταλήξει σε σαφή συμπεράσματα, και γι' αυτό εισηγήθηκε τη συνένωση της μελέτης του άκανθόδους αυτού θέματος.²

Η φιλοσοφία που διέπει τον κοινό άνθρωπο σχετικά με την άποδοχή της ιδέας της επιδράσεως των μέσων μαζικής επικοινωνίας έχει τη θεωρητική της βάση σε ιδέες σχετικές με τη σπουδαιότητα των αξιών της εμπειρίας, της γνώσεως, της εξουσίας, της έννομης τάξεως και της άναβολής της ικανοποίησης.

Από τις ίδιες ιδέες είναι επηρεασμένοι και οι κοινωνικοί έπιστήμονες. Οι απόψεις για την κοινωνία των νέων όχι σάν υποσύστημα αλλά σάν ιδιαίτερη κοινωνική τάξη, επειδή δεν έχουν ακόμη την εμπειρική υποστήριξη, δεν έχουν επηρεάσει τη θεωρητική βάση των εργασιών που έχουν σάν αντικείμενο μελέτης την επίδραση των προγραμμάτων βίας στα παιδιά.

Το ίδιο πνεύμα κυριαρχεί και στην έρευνα των 'Αθηναίων τηλεθεατών που έρωτήθηκαν άν κατά τη γνώμη τους υπάρχουν ακατάλληλα προγράμματα που έπρεπε να άπομακρυνθούν.

1. Η βιβλιογραφία ή σχετική με την επίδραση της τηλεόρασης στους νέους είναι πλούσια. Ένδεικτικά άναφέρουμε μερικές εργασίες που εκφράζουν και τις δύο άντιθετες άποψεις: Alberta Siegel, «The Influence of Violence in the Mass Media upon Children's Role Expectations», *Child Development*, 29, 1958, 35-56; Wilbur Schramm, Jack Lyle, Edwin B. Parker, *Television in the Lives of Our Children*, Stanford, 1961; Eleanor E. Maccoby, «Effects of the Mass Media», *Review of Child Development Research*, τόμος 1, M. L. Hoffman (eds), New York, 1964, σ. 323-348; Otto N. Larsen (ed.), *Violence and the Mass Media*, New York, 1968; J. D. Halloran, R. L. Brown, D. C. Chaney, *Television and Delinquency*, Leicester, 1970; Patricia M. Edgar, Donald E. Edgar, «Television Violence and Socialization Theory», *Public Opinion Quarterly*, 35, 1971-72, 608-612; Cladys Engel Lang, Kurt Lang, «Some Pertinent Questions on Collective Violence and the News Media», *Journal of Social Issues*, 28, 1972(1), 93-110; N. D. Loizos, «L'influence de la violence télévisée sur la jeunesse», *Επίθεώρησις Κοινωνικών Έρευνών*, 15-16, 1973, 30-42.

2. Leo Bogart, *The Age of Television*, New York, 1972, σ. XXXVI.

*Αξιο προσοχής είναι το γεγονός ότι ένας μεγάλος αριθμός τηλεθεατών κατόχων και μη κατόχων συσκευών τηλεοράσεως, της τάξεως του 50% περίπου του συνολικού πληθυσμού του δείγματος, δέχεται ότι τα προβαλλόμενα προγράμματα είναι κατάλληλα για τα παιδιά.

Αυτή η διαπίστωση ίσως ξενίσει. Η έννοια όμως του κατάλληλου ή του ακατάλληλου επηρεάζεται από το ειδικό πολιτισμικό σύστημα του ατόμου. Ο πληθυσμός του δείγματος της έρευνας αποτελείται, όπως ήδη τονίστηκε, από ομάδες διαφόρου συνθέσεως.

Το ποσοστό 50% των τηλεθεατών που θεωρεί τα προγράμματα αυτά ακατάλληλα, είναι υψηλό, αν λάβουμε υπόψη αποτελέσματα ερευνών που έγιναν σ' άλλες χώρες. Π.χ. σε έρευνα που έγινε το 1963 για την Canadian Broadcasting Corporation, μόνο ο ένας στους πέντε έρωτηθέντες θεώρησαν τα τηλεοπτικά προγράμματα επιβλαβή για τα παιδιά. Σε αντίστοιχη έρευνα που έγινε το 1966 στις ΗΠΑ

για λογαριασμό της National Association of Broadcasters, τα ποσοστά εκείνων που έβρισκαν ότι τα τηλεοπτικά προγράμματα άσκούν κακή επίδραση στα παιδιά έφθαναν στα 19%.

Για να κατανοήσουμε τους βαθύτερους λόγους για τους οποίους μιά μεγάλη μερίδα του αθηναϊκού κοινού αποφάνθηκε ότι πρέπει να καταργηθούν ορισμένα τηλεοπτικά προγράμματα, πρέπει να γνωρίσουμε τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, που παρουσιάζονται στους δύο επόμενους πίνακες.

Μετά την εξαίρεση αυτών που δήλωσαν ότι δεν υπάρχουν ακατάλληλα προγράμματα, ή σύνθεση του αρχικού πληθυσμού του δείγματος αλλοιώθηκε. Αυτό φαίνεται από τη σύγκριση των πινάκων 3 και 3.1. Ο πρώτος πίνακας δείχνει την αρχική μορφή του πληθυσμού του δείγματος, ενώ ο δεύτερος την κατάσταση όπως διαμορφώθηκε.

Οι αυξομειώσεις των ποσοστών, αν και δεν είναι μεγάλες, είναι ένδεικτικές της τάσεως και των χαρακτηριστικών των προσώπων από τα οποία μπορεί να αναμένεται αυτή η συμπεριφορά.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3. Χαρακτηριστικά στοιχεία αρχικού πληθυσμού του δείγματος

	Φύλο*		Ήλικία*		Έπίπεδο εκπαίδευσης				Έπάγγελμα				Οικογενειακή κατάσταση			
	Άνδρες	Γυναίκες	10-19 χρόνων	20-34	35 και πάνω	Δημοτικό	Γυμνάσιο	Πανεπιστήμιο	Μη ένεργοι	Εργάτες-Τεχνίτες	Υπάλληλοι μέσης βαθμίδας	Ανώτεροι-Ανώ- τατοι υπάλληλοι	Ελεύθεροι επαγγελματίες	Άγαμοι	Έγγαμοι	Διαζευγμένοι χήροι
Κάτοχοι	45,5	54,5	14,4	30,2	55,4	30,3	50,2	19,5	61,1	25,1	5,4	3,2	5,0	31,4	61,5	7,0
Μη κάτοχοι	45,6	54,4	11,6	35,0	53,5	35,2	42,8	22,0	54,6	31,4	6,3	2,8	4,7	39,4	50,9	9,7

* Τα ποσοστά του αρχικού πληθυσμού του δείγματος, τα αναφερόμενα στο φύλο και την ηλικία, είχαν καθοριστεί από την αρχή. Στον πίνακα αυτό έγινε σύμπτυξη των κατηγοριών ηλικίας και εκπαίδευσως.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.1. Χαρακτηριστικά στοιχεία επιθυμούντων να απομακρυνθούν τα ακατάλληλα για παιδιά προγράμματα

	Φύλο		Ήλικία			Έπίπεδο εκπαίδευσεως			Έπαγγελμα			Οικογενειακή κατάσταση				
	Άνδρες	Γυναίκες	10-19 χρόνων	20-34	35 και πάνω	Δημοτικό	Γυμνάσιο	Πανεπιστήμιο	Μη ενεργοί	Έργατες—Τεχνίτες	Υπάλληλοι μέσης βαθμίδας	Ανώτεροι—Ανώτα- τοι υπάλληλοι	Ελεύθεροι επαγγελματίες	Άγαμοι	Έγγαμοι	Αναζευγμένοι χήροι
Κάτοχοι	42,3	57,7	10,8	28,8	60,3	29,4	49,9	20,7	61,6	23,1	7,2	2,9	5,3	26,8	65,8	7,4 N=489
Μη κάτοχοι	44,6	55,3	11,0	39,5	49,4	31,0	41,8	27,1	54,8	30,5	6,8	3,9	3,9	37,8	52,0	10,1 N=354*

* Στον αριθμό αυτό δεν περιλαμβάνονται 249 άτομα που δήλωσαν ότι δεν βλέπουν τηλεόραση.

Ἀπὸ τὴ μελέτῃ καὶ σύγκριση τῶν δύο πινάκων συνάγεται ὅτι στοὺς κατόχους οἱ μεταβλητὲς «ἐπίπεδο ἐκπαίδευσης» καὶ «ἐπάγγελμα» δὲν ἔχουν ἐπηρεαστεῖ σημαντικά· ἀντίθετα στίς μεταβλητὲς «φύλο», «ἡλικία» καὶ «οἰκογενειακὴ κατάσταση» παρατηρεῖται ἀντίστοιχα αὐξήση ποσοστῶν στίς γυναῖκες, στὰ ἄτομα πάνω ἀπὸ τὰ 35 καὶ στοὺς ἔγγαμους καὶ μείωση στοὺς ἄνδρες, τὰ νεαρὰ ἄτομα (10-19 χρόνων) καὶ τοὺς ἄγαμους.

Στοὺς μὴ κατόχους οἱ μεταβλητὲς ποὺ ἐπηρεάστηκαν εἶναι ἡ ἡλικία, τὸ ἐπίπεδο ἐκπαίδευσης καὶ ἡ οἰκογενειακὴ κατάσταση. Αὐξήσεις παρατηροῦνται στὰ ἄτομα ἡλικίας μετὰ 20 καὶ 34 χρόνων καὶ σὲ ὅσους ἔχουν πανεπιστημιακὴ ἐκπαίδευση. Ἐγγαμιοὶ καὶ χῆροι ἐπίσης παρουσιάζουν αὐξήση, ἀσήμαντη ὅμως. Καὶ ἀντίθετα, μείωση παρατηρεῖται σὲ ἄτομα ἡλικίας πάνω ἀπὸ 35 καὶ σὲ ὅσους ἔχουν ἐπίπεδο ἐκπαίδευσης δημοτικοῦ· μικρότερη εἶναι ἡ μείωση στοὺς ἄγαμους.

Ἀπὸ τὴν ἀνάλυση προκύπτουν δύο ἐρωτηματικά στὰ ὁποῖα πρέπει νὰ δοθεῖ ἀπάντηση, ἔστω καὶ ἂν αὐτὸ δὲν εἶναι εὐκόλο. Τὸ πρῶτο εἶναι: γιατί ὁ μισὸς πληθυσμὸς τοῦ δείγματος θεωρεῖ κατὰλληλα τὰ προγράμματα. Τὸ δεύτερο ἀφορᾷ στὴν αἰτία τῆς διαφορᾶς ποὺ παρατηρήθηκε ἀνάμεσα στοὺς κατόχους καὶ μὴ.

Ἐφ' ὅσον, ὅπως ἀποδείχθηκε, δὲν ὑπάρχουν μεγάλες διαφορὲς μετὰ τῆς ομάδας ποὺ θεωρεῖ μερικὲς κατηγορίες τηλεοπτικῶν προγραμμάτων ἀκατάλληλες γιὰ παιδιὰ καὶ ἐκείνης ποὺ τὶς θεωρεῖ κατάλληλες ὡς πρὸς τὰ πέντε βασικὰ χαρακτηριστικά, πρέπει νὰ ἀναζητηθοῦν οἱ παράγοντες ποὺ συνέβαλαν στὴ δημιουργία αὐτῆς τῆς καταστάσεως.

Ἡ ποικιλία τῶν ομάδων μὲ διαφορετικὲς κοσμοθεωρίες ὁποσδήποτε ἔχει παῖξε σημαντικὸ ρόλο· π.χ. ἡ ἔρευνα ἀπέδειξε ὅτι οἱ ἐνήλικοι γενικὰ τείνουν νὰ δέχονται τὰ προγράμματα σὰν ἀκατάλληλα καὶ οἱ νέοι σὰν κατάλληλα. Ἀλλες διαφορὲς μπορεῖ νὰ ὀφείλονται σὲ παράγοντες, ὅπως ἔγγαμοι μὲ παιδιὰ μεγάλα ἢ χωρὶς παιδιὰ. Ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι τῆς κατηγορίας αὐτῆς δὲν θεωροῦν τὸν κίνδυνον ἄμεσο, εἶναι πιθανὸ ὅτι δὲν ἐκφράζουν φόβους γιὰ τὴν ἐπιβλαβὴ ἐπίδραση μερικῶν προγραμμάτων στὰ παιδιὰ, ἀκριβῶς ἐπειδὴ δὲν τοὺς αἰσθάνονται. Οἱ ὥρες παρακολούθησής ἀπὸ πολλοὺς τηλεθεατὲς προγραμμάτων ποὺ δὲν εἶναι δυνατό νὰ χαρακτηριστοῦν ἀκατάλληλα εἶναι ἴσως μὴ ἄλλη αἰτία ποὺ μπορεῖ νὰ ἐρμηνεύει τὴ γνώμη ὅσον θεωροῦν ὀρισμένα προγράμματα ἀκατάλληλα. Ἡ ἐμπειρία ποὺ ἔχει ἀποκτηθεῖ ἀπὸ τὶς ἐφημερίδες, τὰ περιοδικὰ καὶ τὸν κινηματογράφου σχετικὰ μὲ τὴν καταλληλότητα ἢ μὴ ὀρισμένων εἰδῶν προγραμμάτων, εἶναι ἴσως ἄλλος ἓνας λόγος. Στὴ δημιουργία προτύπων μπορεῖ νὰ ἔχουν συμβάλει καὶ ἡ κοινωνικὴ τάξη, ἡ σύνθεση τῆς συντροφιάς, ἡ ποιότητα τῆς ἐκπαίδευσής κτλ. Αὐτὲς ὅμως οἱ ὑποθέσεις πρέπει νὰ

ἐλεγχθοῦν γιὰ νὰ πιστοποιηθεῖ ἡ ἐγκυρότητά τους.

Οἱ ἐρωτηθέντες εἶχαν τὴν εὐχέρεια νὰ ὑποδείξουν ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν προγραμμάτων, ποὺ προβάλλονται καὶ ἀπὸ τοὺς δύο τηλεοπτικοὺς σταθμούς, πέντε τουλάχιστον ποὺ κατὰ τὴ γνώμη τους ἔπρεπε νὰ καταργηθοῦν ὡς ἐπιβλαβὴ γιὰ τὰ παιδιὰ. Ἀκόμη, εἶχαν τὸ δικαίωμα, ἂν δὲν μπορούσαν νὰ θυμηθοῦν συγκεκριμένα προγράμματα, νὰ ἀναφέρουν κατηγορίες προγραμμάτων. Αὐτὸ εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα μὴ μεγάλη ομάδα—ἡ μεγαλύτερη ομάδα τῶν τηλεθεατῶν—νὰ δώσει κατηγορίες ἀντὶ γιὰ τίτλους συγκεκριμένων προγραμμάτων.

Γιὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ ὁ ἀριθμὸς τῶν προγραμμάτων ἦταν μεγάλος μὲ ἀναπόφευκτη μεγάλη διασπορά, τὰ δηλωθέντα προγράμματα ταξινομήθηκαν σὲ ὀρισμένα γνωστὰ εἶδη (κατηγορίες). Αὐτὴ ἡ ταξινόμηση συντελεεῖ στὴ διερεύνηση τῆς διαθέσεως τῶν τηλεθεατῶν σχετικὰ μὲ τὰ εἶδη (κατηγορίες) προγραμμάτων καὶ ἐπομένως στὴν ἐξαγωγή συμπερασμάτων γιὰ τὰ πιθανὰ αἷτια τῆς στάσεως καὶ διαθέσεως αὐτῆς.

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς πινακοποίησης αὐτῆς ἔχουν ὡς ἑξῆς:

ΠΙΝΑΚΑΣ 4. Εἶδη ἀκατάλληλων προγραμμάτων

Εἶδη προγραμμάτων	Κάτοχοι	Μὴ κάτοχοι
Ἀστυνομικά	544	346
Γουέστερς	188	154
Κατασκοπευτικά - περιπετειώδη	103	73
Πολεμικά	87	83
Διάφορα ἄλλα	116	82

Οἱ ἀριθμοὶ δὲν ἀναφέρονται σὲ τηλεθεατὲς ἀλλὰ σὲ γνώμες τηλεθεατῶν, δεδομένου ὅτι ὁ ἐρωτώμενος μπορούσε νὰ δώσει πέντε πιθανὲς ἀπαντήσεις.

Τὰ εἶδη προγραμμάτων ποὺ ἀναφέρονται στὸν πίνακα περιέχουν σκηνὲς βίας. Ὅπως ἀποδεικνύεται, οἱ τηλεθεατὲς ἔχουν συνδέσει τὴν ἀκαταλληλότητα προγραμμάτων γιὰ παιδιὰ μὲ αὐτὰ εἰδικῶς τὰ εἶδη. Συνήθως ἀκατάλληλα προγράμματα γιὰ παιδιὰ θεωροῦνται ὅσα ἔχουν σκηνὲς βίας, σὲ ἢ καὶ τὰ δύο. Οἱ Ἀθηναῖοι τηλεθεατὲς, μὲ ἐξαιρεση μὴ ἐλάχιστη μειοψηφία, θεωροῦσαν τὴ βιαιότητα σὰν βασικὸ λόγο ἀκαταλληλότητας. Αὐτὸ βεβαίως δὲν σημαίνει ὅτι μπορούμε νὰ υποθέσουμε ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι τηλεθεατὲς ἔχουν ἀναπτύξει μεγάλη ἄνοχη στὴν προβολὴ ἀπὸ τὴν τηλεόραση σεξουαλικῶν σκηνῶν. Ἀντίθετα, μπορεῖ νὰ υποθέσουμε ὅτι δὲν ὑπάρχουν προγράμματα μὲ ἰδιαίτερα τολμηρὲς σεξουαλικὲς σκηνές, ἐπειδὴ οἱ ὑπεύθυνοι γιὰ τὸν τηλεοπτικὸ προγραμματισμὸ, ὄντας βέβαιοι γιὰ τὴν ἀντίδραση μιᾶς μεγάλῃς μερίδας τοῦ κοινοῦ, ἀποφεύγουν νὰ προβάλουν προγράμματα ποὺ εἶναι δυνατό νὰ θεωρηθεῖ ὅτι προσβάλλουν τὰ «χρηστὰ ἤθη».

Εἶναι γνωστὸ ὅτι διεθνῶς ἡ τηλεόραση θεωρεῖται πρὸς συντηρητικὴ ἀπὸ τὸν κινηματογράφου. Τὸ γεγονός ὅτι ὁλόκληρὴ ἡ οἰκογένεια παρακολουθεῖ τὰ τηλεοπτικὰ προγράμματα ἔχει ὑποχρεώσει τοὺς υπεύθυνους σ' ὅλα σχεδὸν τὰ κράτη νὰ ἐπιβάλλουν λογοκρισία στὸ περιεχόμενον τῶν προγραμμάτων, ἀπορρίπτοντας ὅσα θεωροῦν ἀκατάλληλα λόγῳ τῶν σεξουαλικῶν τους σκηνῶν.

Ἡ συμπεριφορὰ τοῦ μισοῦ πληθυσμοῦ τοῦ δείγματος, ποὺ ἔκρινε τὰ προγράμματα αὐτὰ ὡς ἀκατάλληλα, δημιουργεῖ ὁρισμένες ἀπορίες τίς ὁποῖες δὲν μπορούμε εὐκόλῃ νὰ λύσουμε, γιατί δὲν διαπιστώθηκε ἀλληλεξάρτηση τῶν πέντε βασικῶν μεταβλητῶν πρὸς τὰ θεωρούμενα ὡς ἀκατάλληλα προγράμματα. Φαίνεται ὅτι ὑπάρχουν ἄλλοι παράγοντες ποὺ ἐπέδρασαν στὴν ἀπόφαση ἐνὸς μέρους τοῦ κοινοῦ νὰ δεχθεῖ μερικὰ προγράμματα ὡς ἀκατάλληλα γιὰ παιδιὰ.

Τίς περισσότερες ἀπορίες προκαλεῖ τὸ γεγονός ὅτι τὰ θεωρούμενα ὡς ἀκατάλληλα εἶδη προγραμ-

μάτων ἔχουν καταλάβει θέσεις στὸ ἐπάνω μέρος τῆς κλίμακας τῶν προτιμήσεων τῶν Ἀθηναίων τηλεθεατῶν γιὰ δέκα ἐξ ἑίδων προγραμμάτων. Αὐτὸ εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιβεβαιωθεῖ μερικῶς καὶ ἀπὸ τὰ συγκεκριμένα προγράμματα ποὺ οἱ κάτοχοι βλέπουν ἢ οἱ μὴ κάτοχοι θὰ ἤθελαν νὰ βλέπουν.

Οἱ κατάλογοι αὐτοὶ δὲν περιέχουν προγράμματα ποὺ γιὰ διαφόρους λόγους θεωρήθηκε ὅτι θὰ ἀλλοίωσαν τὸ ἀποτέλεσμα.

Οἱ πίνακες 5 καὶ 5.1 εἶναι ἐνδεικτικοὶ τῆς διαθέσεως μόνο τῶν τηλεθεατῶν. Ἡ ἀξία τους ὡς τεκμηρίου τῶν ἀντιθέσεων ποὺ παρουσιάζει ἡ συμπεριφορὰ τῶν τηλεθεατῶν εἶναι σχετική. Καὶ αὐτὸ, γιατί δὲν λαμβάνονται ὑπόψη οὔτε ὁ χρόνος ποὺ διατίθεται ἀπὸ τὸ κοινὸ γιὰ τὴν παρακολούθηση τῶν προγραμμάτων οὔτε καὶ τὸ μέρος τοῦ τηλεοπτικοῦ προγράμματος ποὺ ὁ κάθε τηλεθεατὴς προτιμᾷ ἢ τοῦ εἶναι εὐκόλῃ νὰ παρακολουθεῖ. Δὲν λαμβάνεται ἐπίσης ὑπόψη ὁ χρόνος ποὺ ὀρίζεται γιὰ κάθε εἶδος προγράμματος. Ἐπὶ πλέον οἱ πίνακες φανερόνουν τίς πραγματικὲς τηλεοπτικὲς συνήθειες ὁλόκληρου τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ δείγματος καὶ ὄχι μόνο ἐκείνων ποὺ θεώρησαν τὰ προγράμματα ὡς ἀκατάλληλα.

Παρ' ὅλες τίς ἐπιφυλάξεις μας ποὺ ὀφείλονται στὴν παρεμβολὴ τῶν παραγόντων ποὺ ἤδη ἀναφέραμε, θὰ σημειώσουμε τὴν παρατηρούμενη διαφορὰ ἀνάμεσα στὸ ἐπιθυμητό, ὅπως ἐκφράστηκε μὲ τὴν κλίμακα προτιμήσεως τῶν εἰδῶν (κατηγοριῶν) προγραμμάτων (πίνακες 2 καὶ 2.1), καὶ στὸ πραγματικόν, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ τοὺς πίνακες 5 καὶ 5.1. Ἔτσι διαπιστώνεται ὅτι οἱ τηλεθεατῆς, παρ' ὅλο ποὺ προτιμοῦν νὰ βλέπουν ἢ βλέπουν ὁρισμένα εἶδη προγραμμάτων, πιστεύουν ὥστόσο ὅτι αὐτὰ πρέπει νὰ κοποῦν. Αὐτὸ τὸ φαινόμενο δὲν εἶναι νέο. Ἡ δυσκολία τῆς ὑποταγῆς τῆς ἀνθρώπινης συμπεριφορᾶς σὲ νόμους, ὅπως οἱ φυσικοὶ, ποὺ ἐπιτρέπουν τὴν πρόβλεψη ὁρισμένων καταστάσεων, ὀφείλεται στὸ γεγονός ὅτι οἱ ἄνθρωποι συνήθως ἄλλα πιστεύουν, ἄλλα λένε καὶ σὲ ὁρισμένες περιπτώσεις ἄλλα πραγματοποιοῦν. Ὁ προσδιορισμὸς τῆς συμπεριφορᾶς ποὺ παρουσιάζεται κατὰ περίπτωσιν προϋποθέτει ἀνάλυση πολλῶν παραγόντων.

Στὴν περίπτωσιν τῶν Ἀθηναίων τηλεθεατῶν, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς πιθανοὺς λόγους ποὺ ἀναφέρθηκαν καὶ ποὺ δικαιολογοῦν μερικῶς καὶ τὴν ἀπόφαση ἄλλων τηλεθεατῶν νὰ δεχθῶν ὁρισμένα προγράμματα ὡς ἀκατάλληλα, πρέπει νὰ δεχθῶμε καὶ τὴν ἐπίδραση ὁρισμένων φορέων καθὼς ἐπίσης τὸ βαθμὸ δεκτικότητος τοῦ ατόμου καὶ τὸ βαθμὸ τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ πρὸς τὸν φορέα.

Κάθε ἕνας ἀπὸ τοὺς φορεῖς αὐτοὺς, σχολεῖο, ἐκκλησία, ἐκκλησιαστικὲς ὁργανώσεις, ἐφημερίδες κτλ., ἔχει συντελέσει στὴ δημιουργίαν ἐνὸς λογικοῦ συστήματος ποὺ μπορεῖ νὰ συνοψιστῇ στὴ λογικὴ πρότασις: «Τὰ ἀστυνομικὰ ἢ τὰ γουέστερς ἢ τὰ

ΠΙΝΑΚΑΣ 5. Προγράμματα ποὺ βλέπονται

	Κάτοχοι
1. Κωμωδίες	977
2. Ἀστυνομικά	880
3. Πολεμικά	629
4. Ἐλαφρὰ μουσικὴ - Ἐπιθεώρηση	483
5. Γουέστερς	438
6. Σπὸρ	419
7. Ταινίες μεγάλου μήκους	302
8. Θεατρικά	147
9. Εἰδήσεις - Σχόλια	139
10. Μορφωτικὲς ἐκπομπές	130
11. Γενικὲς πληροφορίες	120
12. Ἐκπομπές γιὰ τὴ γυναικα	111
13. Ἐπιστημονικὲς ἐκπομπές	96
14. Παιδικές	83
15. Κλασικὴ μουσικὴ	79
16. Κουίζ - Τηλεοπτικὰ παιχνίδια	30

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.1. Τί θὰ ἤθελαν νὰ βλέπουν

Ἀπὸ συγκεκριμένα προγράμματα	Μὴ κάτοχοι
1. Ἀστυνομικά	207
2. Σπὸρ	149
3. Ταινίες μεγάλου μήκους	145
4. Ἐλαφρὰ μουσικὴ - Ἐπιθεώρηση	115
5. Κωμωδίες	91
6. Θεατρικά	68
7. Εἰδήσεις - Σχόλια	63
8. Ἐπιστημονικὲς ἐκπομπές	58
9. Γουέστερς	52
10. Κλασικὴ μουσικὴ	49
11. Μορφωτικὲς	48
12. Ἐκπομπές γιὰ τὴ γυναικα	41
13. Γενικὲς πληροφορίες - ντοκυμανταίρ	33
14. Πολεμικά	31
15. Κουίζ - Τηλεοπτικὰ παιχνίδια	27
16. Παιδικὰ	15

πολεμικά κτλ. προγράμματα κάνουν κακὸ στὰ παιδιά». Ἐτσι γιὰ τὶς περιπτώσεις πού τὰ παιδιά «παραστρατοῦν» ὑπάρχει ἔτοιμη ἢ φόρμουλα πού θά ἐρμηνεύσει τὴν ἀποκλίνουσα συμπεριφορά καὶ θά τὴν ἀποδώσει στὸ γεγονός ὅτι τὸ παιδί ἐπηρέαστηκε ἀπὸ τὶς ἀστυνομικὲς ταινίες πού ἐβλεπε. Ὅσοι ἀσκοῦν κοινωνικὸ ἔλεγχο γίνονται δέσμιοι αὐτοῦ τοῦ λογικοῦ συλλογισμοῦ μὲ ἀποτέλεσμα νὰ παρασιωποῦν ἄθελά τους ἴσως ἢ νὰ ἀγνοοῦν τὸ ρόλο ἄλλων παραγόντων πού μπορεῖ νὰ ἐπέδρασαν στὴν ἀποκλίνουσα συμπεριφορά ἐνὸς νέου.

Πολλὲς φορὲς δημοσιεύονται ἀποτελέσματα ἐρευνῶν πού διαστρεβλῶνουν τὴν ἐπιστημονικὴ μέθοδο γιὰ νὰ ἀποδείξουν αὐτὸ πού οἱ «ἐρευνητὲς» θέλουν νὰ ἀποδείξουν, δηλαδή τὴ βλαβερὴ ἐπίδραση ὀρισμένων εἰδῶν προγραμμάτων.

Αὐτὸ συμβαίνει γιατί ἡ πολιτισμικὴ φόρμουλα «καταπίνει» τὸ γεγονός, τὸ ἀπογυμνώνει ἀπὸ τὶς λεπτομερείες του καὶ τὸ δίνει σὲ μιὰ προκαθορισμένη μορφή. Ἡ φόρμουλα γιὰ τὴ φθοροποιὸ ἐπίδραση ὀρισμένων εἰδῶν προγραμμάτων καὶ οἱ παραλλαγές της εἶναι διάχυτες σ' ὅλο τὸ ἀθηναϊκὸ πολιτισμικὸ σύστημα (κουλτούρα), σ' ἄλλες ὁμάδες περισσότερο σ' ἄλλες λιγότερο. Ὁ βαθμὸς δεκτικότητος αὐτῆς τῆς φόρμουλας ἐξαρτᾶται ἀπὸ πολλοὺς παράγοντες πού διευκολύνουν ἢ ἀποδεικνύουν τὴν ἐγκυρότητά της. Συνήθως τὰ ἀποδεικτικὰ στοιχεῖα εἶναι μεμονωμένα ἐπεισόδια, πού ὥστόσο συνδέονται μὲ ὀρισμένες καταστάσεις καὶ μετὰ τὴ διαμόρφωσή τους ἀπὸ τὴ φόρμουλα παίρνουν τὴ μορφή προτύπων καθολικῆς ἐφαρμογῆς.

Οἱ διάφοροι φορεῖς ἐλέγχου χρησιμοποιοῦν καὶ συνεχῶς προβάλλουν τὰ παραδείγματα πού ἐνισχύουν τὴ γνωστὴ φόρμουλα. Ἐτσι μὲ τὴν ἐνί-

σχυση τῶν προϋπαρχουσῶν διαθέσεων ἐπηρεάζουν τὸ μέρος τοῦ κοινοῦ πού θεωρεῖ ὅτι ἡ συμπεριφορά του εἶναι ἐπικυρωμένη κοινωνικά.

Τὸ γεγονός ὅτι ὀρισμένοι τηλεθεατὲς ἔχουν ἐπηραστεί ἀπὸ τοὺς φορεῖς τοῦ κοινωνικοῦ ἐλέγχου ἀποδεικνύεται καὶ ἀπὸ τοὺς λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους ἔκριναν ὡς ἀκατάλληλα τὰ προγράμματα καὶ οἱ ὁποῖοι εἶναι οἱ ἀκόλουθοι: ὁ ἐθισμὸς τῶν νέων στὴν ἐγκληματικότητα λόγω μιμνήσεως τῶν πράξεων καὶ τῶν ἐνεργειῶν τῶν ἡρώων, ἡ ἀναστάτωση τοῦ ψυχικοῦ τους κόσμου καὶ ἡ δημιουργία σωματικῶν βλαβῶν. Οἱ δικαιολογίες αὐτὲς προβάλλονται καὶ ἀπὸ τοὺς διάφορους κοινωνικοὺς φορεῖς. Ἡ ταυτότητα ἀπόψεων ἀνάμεσα στοὺς τηλεθεατὲς καὶ τοὺς κοινωνικοὺς φορεῖς ἀποδεικνύει ὅχι μόνον ὅτι οἱ ἰδέες αὐτὲς εἶναι διάχυτες, ἀλλὰ καὶ ὅτι τὰ ἐξετάσθέντα βασικά χαρακτηριστικά δὲν εἶναι ἀρκετὰ γιὰ νὰ διαφοροποιήσουν τὰ ἄτομα στὸ σημεῖο αὐτό. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο δὲν παρατηρήθηκε ἀλληλεξάρτηση ἀνάμεσα στὶς βασικὲς κοινωνικὲς κατηγορίες πού ἐξετάστηκαν καὶ στὰ εἶδη ἀκατάλληλων προγραμμάτων.

Στὸ ἄρθρο αὐτὸ παρουσιάστηκαν μερικὰ δεδομένα ἀπὸ τὴν πρώτη μεγάλῃ ἐρευνᾷ πού ἔγινε γιὰ τοὺς Ἀθηναίους κατόχους καὶ μὴ κατόχους συσκευῶν τηλεοράσεως.

Ἡ ἐρευνᾷ αὐτὴ παρουσίασε πολλὰ μειονεκτήματα στὸν προγραμματισμὸ της. Ἐδῶσε ὅμως ἐνδιαφέροντα στοιχεῖα γιὰ τὰ χαρακτηριστικά καὶ τὶς διαθέσεις ἐναντι τῶν τηλεοπτικῶν προγραμμάτων τῶν δύο ὁμάδων τῶν Ἀθηναίων πού ἤδη ἀναφέρθηκαν. Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ μπορεῖ νὰ ἀποτελέσουν τὴ βάση γιὰ μιὰ βαθύτερη ἀνάλυση τῆς συμπεριφορᾶς τῶν Ἑλλήνων τηλεθεατῶν.